
Antonija Dejanović

Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb
indok@muo.hr

DOI <https://doi.org/10.32458/ei.27.5>
UDK 069.01(497.521.2):[745/749]-051Tkalčić, V.
002.66:[069(497.521.2):[745/749]]
069.6(497.521.2):[745/749]]”1933/1952”
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 18. kolovoza 2022.
Prihvaćeno: 16. rujna 2022.

Doprinos Vladimira Tkalčića razvoju sustava muzejske dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt

Ovim radom pokušat će se omogućiti uvid u nastanak i razvoj osnovnog sustava/sistema muzejske dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt, koji je razvijen za vrijeme ravnateljstva Vladimira Tkalčića (1933. – 1952.) i koji je u određenoj mjeri zadržan i nakon završetka navedenog razdoblja. Komparacijom će se pokazati što je u navedenom sustavu/sistemu korespondiralo kao i što je bilo različito od načina vođenja muzejskog inventara (ili s muzejskom dokumentacijom) od vremena osnutka Muzeja za umjetnost i obrt (1880.) pa sve do 1933. godine. Također, poseban naglasak staviti će se na formiranje centralne ili jedinstvene inventarne knjige Muzeja za umjetnost i obrt koja se (iako u digitalnom obliku), u Muzeju za umjetnost i obrt vodi i danas.

Ključne riječi: muzej, muzejska dokumentacija, sustav, centralna inventarna knjiga

UVOD

Vladimir Tkalčić bio je ravnatelj Muzeja za umjetnost i obrt od 1933. do 1952. godine. Za vrijeme njegovog ravnateljstva u Muzeju za umjetnost i obrt dolazi do promjena u strukturi, smjeru rada i načinu djelovanja Muzeja kako zbog modernoga vremena i modifikacija u shvaćanju funkcije i svrhe muzeja tako i zbog afiniteta Vladimira Tkalčića, što je sve imalo svoja očitovanja unutar institucije i muzejske dokumentacije. Do 1933. godine Muzej za umjetnost i obrt je u dokumentacijskom kontekstu imao inventarne knjige muzejskih predmeta, inventare prirasta (*nadopunitbene našastare*), knjige urudžbenih zapisnika i inventare muzejskih predmeta (1920. – 1930.). Nakon 1933. godine dolazi do promjena u strukturi Muzeja za umjetnost i obrt u smislu modifikacije u broju i vrsti zbirki muzejskih predmeta, broju muzejskih djelatnika i u uvode-

nju sistematskog inventariziranja muzejskih predmeta putem sustavne i organizirane muzejske dokumentacije, što je bila prekretnica u tom području stručnoga muzejskog rada. U pogledu politike prikupljanja i nabave predmeta za Muzej na početku ravnateljstva Vladimira Tkalčića, početno nije bilo jasno kako će se i s kojom vrstom predmeta proširivati cjelokupni do tada formirani fundus, međutim muzejski fond se postupno ipak nadopunjavao na dva osnovna načina i to putem darova i otkupa, najviše od pojedinaca koji su pripadali kulturnom i umjetničkom miljeu grada Zagreba između dva svjetska rata. Tu politiku prikupljanja pratio je suvremen i ujednačen način inventariziranja muzejskih predmeta, što je bio uvjet *sine qua non* za muzej koji je eksponencijalno povećavao ne samo svoj fundus, već i čitav svoj institucijski opseg iskazujući tako jasnu viziju o tome što specijalizirani muzej kakav je Muzej za umjetnost i obrt treba biti. To je ujedno značilo da se za vrijeme Vladimira Tkalčića u Muzeju za umjetnost i obrt razvio „kostur“ dokumentacijskog sustava/sistema¹ i to aktivnom primjenom primarne muzejske dokumentacije² (početak vođenja centralne ili jedinstvene inventarne knjige muzejskih predmeta), sekundarne muzejske dokumentacije (fond *Fototeka* i fond *Dijateka*) i muzejske arhive, i to sve u opsegu za koji se pretpostavlja da je sredinom tridesetih godina 20. stoljeća bio potreban (iako ne zakonski obvezujuć) te koji je u određenoj mjeri slijedom svog razvoja zadržan do danas³.

Tekstom će se pokušati pokazati kako je dokumentacijski bio vođen/zapisivan inicijalni fundus Muzeja za umjetnost i obrt uz obrazloženja o vrstama dokumentacijskih zapisa (knjiga) koji su se sačuvali za vremenski interval od 1882. do 1933. godine, kao i do kakvih je promjena došlo nakon navedenoga vremenskog razdoblja unutar institucije s naglaskom na formiranje i razvoj muzejskoga dokumentacijskog sustava/sistema te centralne inventarne knjige Muzeja.

-
- 1 Sustav ili sistem (grč. σύστημα: udruživanje; cjelina). Općenito, skup elemenata (prirodnih, organskih, tehničkih, apstraktnih, misaonih i dr.) povezanih u funkcionalnu cjelinu (npr. Sunčev sustav, probavni sustav, energetski sustav, koordinatni sustav, filozofijski sustav); ukupnost načela, pravila, propisa, postupaka kojima se uređuje neko područje (školski, politički, ekonomski, prometni sustav) ili nastoji ostvariti neki cilj (sustav obrane optuženika). Izvor: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=58904>
  - 2 Primarna i sekundarna muzejska dokumentacija su termini koje suvremena muzejska praksa poznaje i ekstenzivnije upotrebljava u stručnoj literaturi od 2002. godine i donošenja *Pravilnika o sadržaju i načinu vođenja muzejske dokumentacije o muzejskoj građi*.
  - 3 U Dokumentacijskoj službi Muzeja za umjetnost i obrt (do vremena pisanja teksta) kontinuirano se vodi centralna inventarna knjiga, koju je inicirao Vladimir Tkalčić. Knjiga je danas u digitalnom obliku, što čini promjenu u smislu načina upisa s obzirom na vrijeme njezinog nastanka kada je bila u tiskanoj obliku i pisana rukom. Također, vodi se i fond *Fototeka* (kod koje je također došlo do promjena sukladno promjenama u tehnologijama), dok se fond *Dijateka* više ne upisuje. Važno je napomenuti da je Vladimir Tkalčić započeo i sa sakupljanjem građe za „muzejski arhiv“, koji je (iako nomenklaturno identičan današnjoj registraturi, tj. arhivi), trebao predstavljati jednu posve drugačiju cjelinu, za koju se pretpostavlja da nije bila vezana uz dokumentacijski sustav/sistem Muzeja. Međutim, s obzirom na to da je cjelina formirana u kasnim tridesetim godinama 20. stoljeća bilo ju je potrebno navesti, bez obzira na trenutno nepoznati tijek razvoja cijele ideje. Općenito i kratko o muzejskoj arhivi bilo je pisano: „U muzejskom arhivu sabiru se podaci o umjetnicima i umjetninama, fotografije umjetničkih djela, novinski članci i razan materijal u vezi povijesti umjetnosti i kulture.“ Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, „Muzej za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu“, mapa *Povijest Muzeja*, strojopis, nepoznata datacija i autorstvo, str. 4, te u: BACH, Ivan. 1940. *Šezdesetogodišnjica Hrvatskog narodnog Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu 1880. – 1940*. Zagreb: Tisak Narodne tiskare (Posebni otisak iz časopisa *Alma Mater Croatica*, god. III., br. 6-7), str. 7.

PREGLED NAČINA VOĐENJA INVENTARA MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT OD 1882. DO 1933. GODINE

Muzej za umjetnost i obrt osnovan je 17. veljače 1880. godine pomoću entuzijastičnog djelovanja i zalaganja Društva umjetnosti i njegovih članova. Društvo je imalo višestruke kulturno-društvene ciljeve, međutim osnivanje Muzeja za umjetnost i obrt i Obrtne škole tijekom osamdesetih godina 19. stoljeća davalo je osnovni impetus radu Društva umjetnosti. Muzej je u svom inicijalnom vremenu bio smješten u zagrebačkim privatnim prostorima i to prvo u uglavnici Gajeve ulice broj 26 i Kukovićeve ulice broj 8 (danas ugao ulica Gajeve i Hebrangove), gdje je fundus Muzeja bio prezentiran javnosti po prvi put, te u ulici Marije Valerije 3 (današnja Praška ulica), gdje je bio premješten nakon zagrebačkog potresa 1880. godine.⁴

O otvorenju i prvom stalnom postavu Muzeja za umjetnost i obrt poznati su detalji iz onodobnog tiska; jedan od prikaza s potankim opisom napisao je Izidor Kršnjavi.⁵ Za ovo najranije vrijeme formiranja i djelovanja Muzeja ne postoje tragovi o dokumentacijskim zapisima koji su imali funkciju organizacije fundusa novog muzeja. Također, ne postoje pisani podatci o tome jesu li članovi Društva umjetnosti kao inicijatori muzeja bili upoznati s procesom i načinom vođenja inventara muzejskih predmeta kao i s procesom dodjeljivanja inventarnih oznaka predmetu.

Nakon potresa u jesen 1880. godine Muzej za umjetnost i obrt se prinudno seli na novu adresu gdje se formira drugi stalni postav u donjogradskom stanu, u već navedenoj ulici Marije Valerije broj 3. Sada je Muzej smješten u pet prostorija ili soba, gdje su predmeti bili raspoređeni prema zbirka, pa je tako prva soba ili soba I zaprimila deset zbirki, dok je soba II ili soba s keramičkom zbirkom imala devet zbirki. U trećoj sobi bilo je smješteno nešto manje predmeta raspoređeno u sedam zbirki. U četvrtoj sobi bile su locirane tri zbirke, a zadnja prostorija (soba V) bila je određena za devet zbirki proizvoda hrvatskoga narodnog domaćeg obrta.⁶ Pretpostavka je da je nakon preseljenja Muzeja zapravo formiran prvi dokumentarni zapis (inventarna knjiga muzejskih predmeta) koji svojim sadržajem može pružiti neka objašnjenja, između ostalog npr. koji su predmeti bili darovani i kupljeni za izlagačke potrebe „mladog“ muzeja. U ovome periodu ne samo da nastaje prvi pisani značajan izvor informacija s dokumentacijskom podlogom (već navedena inventarna knjiga), već se formiraju i prve inventarne oznake muzejskih predmeta⁷,

---

4 O prvim smještajima Muzeja za umjetnost i obrt vidi u: BAGARIĆ, Marina. 2013. „Zgrada Muzeja za umjetnost i obrt na pozornici zagrebačke zelene potkove: ikonografska studija“. U: *Zbornik radova drugog kongresa hrvatskih muzealaca*. J. Galjer, ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 43. Također i u: GALIĆ, Anđelka i Miroslav GAŠPAROVIĆ, ur. 2010. *Muzej za umjetnost i obrt Zagreb: 1880. – 2010.: vodič*. Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt, str. 10.

5 Više o otvorenju Muzeja za umjetnost i obrt i njegovog prvog stalnog postava vidi u: DESPOT, Miroslava. 1960. *Historijat postanka i razvoja „Muzeja za umjetnost i obrt“ od 1880. – 1919.: povodom 80. godišnjice*. Zagreb: NSK, Zbirka rukopisa, br. 7536, str. 13.

6 Sve sobe ili prostorije drugog stalnog postava Muzeja za umjetnost i obrt bile su označene rimskim brojevima. Međutim, dvije sobe su osim brojeva imale i svoje pojedinačne nazive prema vrsti materijala od kojih su bili napravljeni predmeti izloženi u njima (soba II – keramička soba i soba V – zbirke proizvoda hrvatskog narodnog domaćeg obrta). Preostale tri sobe muzejskog postava nisu imale pojedinačne nazive.

7 Za neke od najranijih inventarnih oznaka koje su do danas sačuvane i koje su uočene na predmetima iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt pretpostavljeno je da datiraju upravo iz vremena formiranja drugoga stalnog postava.

što se može tumačiti kao očitovanje svijesti o potrebi vođenja (neke vrste) popisa onoga što je činilo Muzej za umjetnost i obrt tada, o čemu će više biti riječi u daljnjem tekstu.

KNJIGE DOKUMENTACIJSKE SLUŽBE MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

Dokumentacijski zapisi Muzeja za umjetnost i obrt od 1882. do 1933. godine, do vremena ravnateljstva Vladimira Tkalčića, uobličeni su u formi knjiga i inventara, tj. popisa i svjedoče o načinu vođenja inventara Muzeja za umjetnost i obrt; danas su locirani unutar Dokumentacijske službe Muzeja.

Njihova datacija zauzima vremenski interval između zadnja dva desetljeća 19. stoljeća sve do vremena između dva svjetska rata, aproksimativno od 1882. do 1933. godine. Između knjiga, inventara i popisa koji se čuvaju u Dokumentacijskoj službi Muzeja i koji će biti kroz tekst navedeni, fokus će biti usmjeren prema ranim inventarnim knjigama muzejskih predmeta, tzv. „Prvoj“ i „Druvoj“ inventarnoj knjizi, dok će ostala građa biti opisana samo sumarno. Prema vremenu nastanka knjige inventara, tj. popisi Dokumentacijske službe Muzeja za umjetnost i obrt koji su sačuvani do danas jesu: „Prva“ inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt (1882./1883. – ?)⁸, Popis spisa 1883. – 1885.⁹, Inventari prirasta muzejskih predmeta (1892. – 1902.)¹⁰, Knjiga urudžbenog zapisnika (1909. – 1927.)¹¹, „Druva“ inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt

-
- 8 Naziv „Prva“ nije službeni već kolokvijalni naziv, s obzirom na to da je riječ o prvoj inventarnoj knjizi koja je zatečena i sačuvana u muzejskoj arhivi. Je li stvarno riječ o prvom muzejskom dokumentu koji svjedoči o početnom muzejskom inventaru, tj. o predmetima koji su se predstavljali putem stalnog postava Muzeja za umjetnost i obrt ili je postojala inventarna knjiga ranije datacije od navedene, bez daljnjih istraživanja nije moguće reći.
  - 9 Popis spisa 1883. – 1885. uvezani je popis registraturnih spisa Društva umjetnosti (osnivača i matičnog udruženja Muzeja za umjetnost i obrt do 1886. godine), koje je Društvo odaslalo i primilo 1883., 1884. i 1885. godine. Unutar korpusa spisa, oni koji se odnose samo na Muzej markirani su na rubu. Spisi su mogli biti upisani i naknadno, međutim moguće je pretpostaviti da datacija odgovara godinama upisanim na naslovnoj stranici. Zanimljivost je što se upisani brojevi dokumenata kreću različito, pa su tako za 1883. godinu upisani dokumenti s rednim brojem 427. do rednog broja 535., za 1884. godinu od rednog broja 1. do rednog broja 59., dok se za zadnju godinu redni brojevi kreću od 1. do 25. Visoke upisne brojeve u 1883. godini moguće je tumačiti na takav način da su spisi bili inkorporirani u neku veću cjelinu te su naknadno iz iste cjeline bili izlučeni. Ova knjiga, iako se čuva u Dokumentacijskoj službi, pripada pod registraturno djelovanje Društva umjetnosti, tj. Muzeja za umjetnost i obrt.
  - 10 Inventari prirasta muzejskih predmeta (1892. – 1902. godine) bili su vođeni kroz cijelo desetljeće i imali su sljedeće upisne kategorije: *tekući broj / catalog nr.* (broj kataloga), *predmet i njegov opis, broj komada, cijena (for./nč.), kada i od koga je nabavljen (darovan) te opazka*. Unutar svake godine knjige bili su upisivani novi predmeti koji su ušli u muzejski fondus, bilo putem donacije ili darovanja, bilo putem kupnje. Struktura upisa je identična strukturi upisa „Druve“ inventarne knjige Muzeja za umjetnost i obrt i Inventara tekućega prirasta muzejskim zbirkama u godinama 1906. – 1919., što znači da su naknadno korištene tiskanice starije datacije.
  - 11 Knjiga urudžbenog zapisnika (1909. – 1927.) je uvezana knjiga upisanih muzejskih poslanih i primljenih dokumenata, sastavljena od tri dijela. Zanimljivo je da samo prvi dio ima tiskanu strukturu, dok su ostala dva improvizirane strukture u smislu postojanja istih upisnih polja, ali iscrtanih ručno. Kao pod 9., i ova knjiga pripada registraturnoj građi Muzeja i neće biti posebno obrađivana kao niti ostale knjige istog područja koje se čuvaju u arhivi Muzeja.

(1909./1910. – 1919.)¹², Inventar tekućega prirasta muzejskim zbirka u godinama 1906. – 1919.¹³ i inventari (popisi) muzejskih predmeta (od 20-ih do 30-ih godina 20. stoljeća)¹⁴.

„Prva“ inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt (1882./1883. – ?)¹⁵ osnovni je dokumentacijski „alat“ koji se upotrebljava prilikom tumačenja sastava i strukture fundusa Muzeja u njegovim počecima. Vrijeme nastanka „Prve“ je aproksimativno te se njezina datacija bilježi u rane osamdesete godine 19. stoljeća. Upravo je način vođenja prve inventarne knjige, tj. način dodjeljivanja (ono što će se kasnije tako definirati) inventarnih oznaka predmetima te sukcesivno i njihovog upisivanja u inventarnu knjigu, bio osnovni element u pretpostavci koja je prethodila formiranju njezine datacije. Naime, struktura prvih muzejskih inventarnih oznaka koje su tada dodjeljivane muzejskim predmetima korespondira s dispozicijom istih predmeta u tzv. drugom stalnom postavu Muzeja za umjetnost i obrt¹⁶. Inventarna oznaka predmeta¹⁷ bila je višedijelna i bila je sastavljena od: broja (rimskog) sobe stalnog postava Muzeja, kose crte, zatim određene (pojedine) zbirke unutar sobe iskazane također rimskim brojem i broja predmeta unutar skupine, tj. zbirke, što je činilo kraj oznake. Broj soba i zbirki bio je nepromjenjiv, dok se

---

12 Naziv „Druga inventarna knjiga“ (kao i kod ranije već spomenute „Prve“) nije službeni, već kolokvijalni naziv, s obzirom na to da je riječ o drugoj ili sljedećoj inventarnoj knjizi koja je sačuvana u Dokumentaciji Muzeja, tj. u muzejskoj arhivi. Međutim, ovdje je naziv logičniji jer je s obzirom na mogućnost usporednog praćenja ulaska predmeta u muzej kroz navedenu inventarnu knjigu i knjigu prirasta muzejskih predmeta, koja ima jasnije datacije, razvidnije da inventarna knjiga obuhvaća okvirno vremenski interval od kraja prvog desetljeća 20. stoljeća sve do kraja drugog desetljeća istog stoljeća. Kao i kod niza drugih segmenata i detalja ove inventarne knjige, bit će u vidu razjašnjavanja detalja potrebna dodatna istraživanja.

13 Inventar tekućega prirasta u muzejskim zbirka u godinama 1906. – 1919. bila je knjiga koja se vodila usporedno s „Drugom“ inventarnom knjigom i u koju su se upisivali svi novi predmeti u muzejskom fundusu. Zanimljivo je to utoliko što je prema upisnim rubrikama evidentno da je riječ o istoj strukturi (uz malu promjenu u redosljedu) koju ima i sama inventarna knjiga: *tekući broj/catalog nr., predmet i njegov opis, broj komada, cijena* (nadopisano ručno „nabavna“ te umjesto for. za forintu nadopisano ručno k. za krunu i f. za filir), *kada i od koga je nabavljen* (darovan), *opazka, sadanja cijena* (ručno nadopisano polje).

14 Inventari (popisi) muzejskih predmeta su povezani popisi predmeta Muzeja nastali u intervalu od 1920. do 1930. godine; sačuvano ih je dvadesetak, uz napomenu da popisi nemaju zadnji broj tako da nije poznat njihov sveukupan broj. Dio popisa je bio tiskan, dok je dio bio pisan rukom. Unutar svakog popisa predmeti su upisivani po sistemu *numerusa currensa*, s relativno opširnim opisom predmeta (barem u komparaciji s opisima predmeta koji su do tada bili upisivani u inventare) i s inventarnom oznakom iz ranijih inventara, što je djelomično omogućavalo „praćenje unatrag“ fundusa Muzeja. Neki od popisa bili su formirani zasebno prema materijalu, npr. *keramika, tekstil*, dok su neki bili napisani prema vrsti predmeta (*ure*) ili npr. *miniature, silhouette, slike, emajl, lepeze*. Općenito, riječ je o raznovrsnoj građi za koju se čini da je nastajala sukcesivno i da je fragmentirana, što onemogućava stvaranje ujednačene procjene cjelokupnog materijala.

15 U daljnjem tekstu ova će se inventarna knjiga navoditi kao „Prva“ knjiga.

16 Raspored drugog stalnog postava prema sobama/skupinama bio je sljedeći: *I soba: zbirka rezbarija u drvu i kosti, zbirka stolarskih i drvorezbarskih obrtnina, zbirka metalotehnička*, itd.; *II soba: keramička zbirka – zbirka narodnih zemljanih posuda, zbirka bosanskih zemljanih posuda*, itd.; *III soba: zbirka svilenih tkanina i brokata, zbirka starih i novih čipaka, gumbarskih radnja*, itd.; *IV soba: zbirka bosanskih, dalm. herceg. veziva i tkanina, proizvodi domaćeg obrta bosanskog*, itd.; *V soba: zbirka proizvoda hrvatskog narodnog domaćeg obrta – zbirka narodnih tkanina na platnu, vuni, svili*, itd., *zbirka narodnih veziva na platnu, vuni i svili, zbirka narodnih glazbila*, itd. Zbog velikog broja zbirki unutar svake sobe ovdje se nabrajaju samo dvije do tri zbirke iz svake sobe stalnog postava Muzeja.

17 Način formiranja inventarnih oznaka (koje su dodjeljivane muzejskim predmetima) u smislu što je odredilo njihov „format“ do danas nije poznat i zahtijeva dodatna istraživanja.

broj predmeta unutar svake zbirke mogao mijenjati, sukladno količini predmeta koja je tijekom godina ulazila u pojedinu zbirku svake sobe stalnog postava.¹⁸

Polja u koja su se upisivali podatci o predmetima bilo je sedam, a naziv svakog polja započinjao je velikim pisanim slovom. Nazivi polja su prema tadašnjoj nomenklaturi bili: *Broj inventara, Predmet, Tvar, Dan kojeg je nabavljen, Od kuda je nabavljen, Ciena i Čiji je?*

Ono što je općenito zanimljivo jest izbor polja ili, suvremenom terminologijom izraženo, izbor metapodataka koji su u drugoj polovini 19. stoljeća bili važni pri deskripciji muzejskog predmeta. Pretpostavka je da struktura inventarne knjige nije slučajna ili partikularna, već da su informacije o predmetima koji su upisivane bile od važnosti jednako kao i danas, što onda čini strukturu obvezujućom, pogotovo ako se uzme u obzir da je knjiga bila pisana rukom, ali je struktura u koju se pisalo bila tiskana.¹⁹ Tako se „čita“ da je nakon rednog broja upisa predmeta obligatan bio opis predmeta. Međutim, prilikom pregleda inventarne knjige uočava se kratkoća u opisu predmeta, jer je opis najčešće bio sveden na ono što bi se danas smatralo metapodatkom „naziv predmeta“, npr. šalica, slika, stol, itd. Postoje opisi kao: „Statua nekog sv. biskupa isklesana iz drveta“ ili „Isus. Vanredno liepa rezbarija, a najljepša u toj sbirci“, međutim širi opis predmeta vrlo često nije bio upisivan. Također, dimenzije predmeta nisu bile upisivane kao niti datacije predmeta, a često je bilo izostavljeno i pojedinačno navođenje vrste materijala od kojega je napravljen predmet. Zanimljivo je napomenuti da su vrlo često bili upisivani podatci vezani uz pitanja provenijencije i vlasništva predmeta: od koga je predmet bio nabavljen prije ulaska u Muzej za umjetnost i obrt (bez obzira je li bila riječ o predmetu koji je nabavljen procesom kupnje ili donacije), kao i u čijem su vlasništvu predmeti bili nakon ulaska u Muzej, tj. kome su pripadali. Tako su predmeti koji su bili nabavljani za muzejski fundus tijekom devetog desetljeća 19. stoljeća bili najčešće ili u vlasništvu Društva umjetnosti ili u vlasništvu Kraljevske zemaljske visoke vlade²⁰, što je onda potrebno tumačiti u kontekstu utvrđivanja podataka pod čijom je ingerencijom Muzej bio tijekom nastajanja inventarne knjige muzejskih predmeta.

Svaka skupina i svaka zbirka u skupini imala je određeni „upisni prostor“ unutar inventarne knjige; tako je bilo omogućeno relativno jednostavno prebrojavanje soba/prostorija kao i zbirke te količine predmeta unutar zbirke, jer su predmeti upisivani prema *numerusu currensu* ulaska u fundus. Gledano iz drugog rakursa, takav raspored upisa bio je otežavajući za svaku zbirku koja je ispunila svoj predviđeni „upisni prostor“ u „Prvoj“ knjizi Muzeja za umjetnost i obrt. S obzirom na to da je osnovni element knjige zapravo bio tiskani list naknadno uvezan u formu knjige, struktura je morala biti predložena prije procesa tiskanja. Podrijetlo takve strukture zahtijeva dodatna istraživanja i to ne samo zbog vremena nastanka, već i zbog utvrđivanja razloga iz kojih je Društvo umjetnosti (koje je vodilo Muzej od 1880. do 1886.) odlučilo upotrijebiti takav oblik inventara, posebno ako se uzme u obzir da je Društvo bilo sastavljeno od niza privatnih osoba, što se može tumačiti kao posjedovanje određene slobode u donošenju odluka relevantnih

18 Jedan od primjera stare inventarne oznake predmeta je: 1/IV 7. Danas je ta inventarna oznaka pridružena predmetu „Samovar“ iz zbirke metala Muzeja s inventarnim brojem MUO-453.

19 Način formiranja strukture inventarne knjige u smislu kada i kako je nastala, kao i što je određivalo broj i vrstu upisnih polja nije poznat i zahtijeva niz dodatnih istraživanja.

20 „Škola i muzej tako su uznapredovali, da je u proljeće 1886. Društvo umjetnosti predalo zbirke i knjižnicu Muzeja vladi, koja ih je spojila s Obrtnom školom“. Više o tome u: BACH, Ivan. 1940. *Šezdesetogodišnjica Hrvatskog narodnog Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu 1880. – 1940*. Zagreb: Tisak Narodne tiskare (Posebni otisak iz časopisa *Alma Mater Croatica*, god. III., br. 6-7), str. 4.

za mladu instituciju. Također, postavlja se i pitanje politike sakupljanja muzejskih predmeta, budući da se putem ove inventarne knjige „čita“ ne samo odluka o „organiziranju“ predmeta u zbirke, već i svjestan odabir vrsta zbirki koje je Muzej u to vrijeme imao. Društvo umjetnosti je vjerojatno prema određenim kriterijima odabiralo predmete da budu „uzorci“ i da služe razvijanju ukusa tadašnje publike, dok ih je ujedno i izlagalo svojim posjetiteljima kao smislene cjeline, međutim to zapravo predstavlja tematiku koja svojim opsegom prelazi ovaj tekst.

„DRUGA“ INVENTARNA KNJIGA MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT (1909./1910. – 1919.)

„Druga inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt (1909./1910. – 1919.)“ na ekvivalentan način je dobila svoj naziv, kao i tzv. „Prva“.²¹ Nastala je nakon preseljenja Muzeja u namjenski građenu zgradu 1909. godine i vodila se prema odjelima koji su tada formirani: *odjel za pokućstvo, odjel za željezinu, odjel za predmete iz kamena, odjel za crkvenu umjetnost I i II, odjel za nakit i predmete iz bronce, kositra i bjelokosti, odjel za keramiku, odjel za sadrene odljeve, razno, namještaj, tuđi predmeti izloženi u muzeju, zbirka staklenih predmeta i zbirka narodnih veziva i tkanja*. Važnost ove inventarne knjige je dvostruka: prvo, ona je dokument o svim predmetima koji su bili sastavni dio fundusa Muzeja zaključno s početkom 20. stoljeća, kao što je i dokument lociranosti muzejskih predmeta unutar trećeg stalnog postava Muzeja za umjetnost i obrt, te se ispravnim „čitanjem“ smještaja pojedinog predmeta može stvoriti određena skica kako je treći muzejski postav izgledao. U nju su upisani: svi predmeti koji su činili inicijalni fond Muzeja od osnivanja institucije (1880.), predmeti koji su sljedeća dva desetljeća Muzeju darovani ili su za njega otkupljeni, kao i oni koji su u prvom desetljeću 20. stoljeća namjenski kupovani za novi stalni postav (npr. predmeti iz vlasništva Natalije Horvath ili zbirka Frank). Struktura inventarne knjige imala je sljedeća upisna polja: *tekući broj/catalog no., predmet i njegov opis, broj komada, cijena (sadanja vrijednost), kada i od koga je nabavljen /darovan), opazka, nabavna cijena*. Zanimljivost strukture je u tome što ona prezentira hibridni spoj tiskanih i pisanih dijelova, gdje se pretpostavlja da su ovi potonji dodani naknadno. U tiskanu formu strukture inventarne knjige unesene su rukom kroz čitav njezin korpus sljedeće promjene: upisno polje „cijena“ rukom je modificirano u „sadanja vrijednost“, polje „opazka“ je modificirano u „nalazi se sada“, a rubrika „nabavna cijena“ je dodana kao sasvim novo upisno polje na kraju čitave tiskane strukture. Svaki odjel je započinjao s upisom broja 1, nakon čega su brojevi unutar svake zbirke slijedili jedan za drugim, po sistemu *numerusa currensa*. Na taj način bilo je moguće odrediti količinu predmeta unutar pojedine zbirke, ali je za sveukupan broj predmeta u fundusu bilo potrebno zbrojiti sve dijelove zajedno. Za potrebu inventariziranja predmeta bila je formirana posve nova inventarna oznaka koja je sada sadržavala sljedeće elemente: redni broj upisa predmeta – kosa crta – naziv zbirke (slovo); međutim, zanimljivo je da su inventarne oznake predmeta koji su bili nabavljeni

---

21 Naziv „Druga inventarna knjiga“ (kao i kod ranije inventarne knjige) nije službeni, već kolokvijalni naziv, s obzirom na to da je riječ o drugoj inventarnoj knjizi koja je sačuvana u muzejskoj arhivi. Međutim, ujedno je ovdje naziv logičniji; s obzirom na mogućnost usporednog praćenja ulaska predmeta u muzej kroz navedenu inventarnu knjigu i knjigu prirasta muzejskih predmeta koja uglavnom ima jasne datacije, razvidnije je da inventarna knjiga obuhvaća okvirno vremenski interval od kraja prvog desetljeća 20. stoljeća sve do kraja drugog desetljeća istog stoljeća. Međutim, kao i kod niza drugih segmenata i detalja ove inventarne knjige, bit će u vidu niza razjašnjavanja potrebna dodatna istraživanja.

ranije također bile upisivane u knjigu, što je praksa koja posve odgovara suvremenom dokumentacijskom razmišljanju.²²

Datacija „Druge“ inventarne knjige je „jasnija“ nego kod prethodne i njezin upis kreće od 1909./1910. godine zaključno s 1919. godinom. Sama struktura knjige mogla je nastati i ranije (kao što se vidjelo prema drugim knjigama sačuvanim u Dokumentacijskoj službi MUO), jer je ista struktura bila korištena u više prilika, ali je kao i u slučaju „Prve“ knjige nepoznato prema čemu je nastala, tj. što je bio izvor odabira ovakvih metapodataka kojima su se predmeti opisivali nekoliko kronoloških godina prije Prvoga svjetskog rata. Opis predmeta je sličan kao i u prethodnoj knjizi, međutim razlika je evidentna u upisnim poljima (u smislu: knjiga je ispisana); predmeti upisivani 1909. ili 1910. godine u inventar Muzeja za umjetnost i obrt u velikoj mjeri bili su inventarizirani. Općenito, o tome da su na početku 20. stoljeća bili poznati procesi koji su vezani uz muzeje i zbirke muzejskih predmeta svjedoči dokument iz muzejske arhive u kojemu se koristila terminologija poznata struci i danas: inventar, katalog, opis predmeta, zapisnici, uređenje muzeja, itd.²³ Zanimljivi su nazivi zbirki prema kojima su predmeti Muzeja bili razvrstavani, jer je očito da se fragmentacija fundusa sada odvijala ne samo prema vrsti materijala (staklo, kamen, metal), već se taj pristup spaja s podjelom predmeta koji pripadaju primijenjenoj umjetnosti (crkvena umjetnost I i II, pokućstvo, nakit).

Svi sačuvani i navedeni dokumentacijski zapisi Muzeja za umjetnost i obrt iskazuju određeni način bilježenja kvantitete predmeta muzejskog fundusa, njegovog prirasta, kao i registraturnog djelovanja same institucije. Svaka od navedenih dokumentacijskih knjiga pokazuje određeni način upisivanja inventara Muzeja koji je različit s obzirom na vrijeme nastanka, čime se pokazuju i promjene koje su se dogodile u njihovom vođenju i za čija su detaljnija obrazloženja nužna nova istraživanja. Činjenica je da je Muzej imao neki način bilježenja predmeta koji su činili njegov fundus, ako ne od svoga nastanka, tada ipak ubrzo nakon toga. Međutim, procjena mjere koliko je taj način bio sukladan vremenu, u smislu koliko je korespondirao načinu inventariziranja u drugim muzejskim institucija grada Zagreba i šire, kao i odgovori na niz pitanja postavljenih ranije u tekstu predstavlja drugu temu.

RAZVOJ DOKUMENTACIJSKOG SUSTAVA OD 1933. GODINE I CENTRALNA INVENTARNA KNJIGA MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

Do vremena kada upravu nad Muzejom za umjetnost i obrt preuzima Vladimir Tkalčić institucija nema razvijen dokumentacijski sustav/sistem u smislu postojanja koherentnih i međusobno u jednu cjelinu povezanih dokumentacijskih „jedinica“. Ono što je postojalo (što se tumači putem onoga što je sačuvano u Dokumentaciji Muzeja, tj. u arhivi), pokazuje da su vođene pojedinačne inventarne knjige muzejskih predmeta (relevantne za određeni vremenski interval) i one su praćene inventarima prirasta muzejskih predmeta, iako ne posve. Ako su i postojale inven-

22 Neki od primjera inventarne oznake i inačica upisanih u „Druvoj“ knjizi su: 150/P, 1220/K, 585 Bronca, 583/Nakit, 566, 59 Crkv. Umjet., čak i 590/VI (Nakit).

23 „Da se stanje inventara odstrani, predlaže izaslanik računarskog ureda ovo: za uređenje muzeja imao bi se ponajprije pomoću postojećeg kataloga i raznih zapisnika načiniti točan popis svih muzejalnih predmeta, zatim imat će se predmeti po skupinama, po tipu, tehnicu, harmoniji boja itd. sistematički shodno razvrstati i smjestiti i k tome sastaviti odgovarajući katalog, u kom će svaki pojedini predmet biti opisan po svom obliku, porijeklu i tehnicu i gdje će biti označena i nabavna cijena odnosno procjenjena vrijednost...“. Više o tome: Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dok. 636/1907.

tarne kartice muzejskih predmeta ili možda fotografije predmeta, unutar Dokumentacije institucije, tj. muzejske arhive nije sačuvan trag o njima. Od zadnjih službenih muzejskih inventara ili popisa prije ravnateljstva Vladimira Tkalčića sačuvani su popisi nastali u intervalu između 1920. i 1930. godine.²⁴ Inventarna knjiga koja bi reflektirala pokušaj stvaranja fundusa Muzeja za umjetnost i obrt nakon Prvoga svjetskog rata zaključno s jeseni 1933. godine²⁵ zapravo nije postojala, što je izuzetno važno s obzirom na činjenicu da je veliki dio predmeta etnografske prirode izlučen iz fundusa Muzeja za umjetnost i obrt nakon osnivanja etnografskog odjela Narodnog muzeja u Zagrebu. Točan broj predmeta do danas nije poznat, ali bi postojanje navedene knjige iz toga vremena djelovanja Muzeja bilo iznimno korisno u razjašnjavanju događaja koji je, s muzeološke strane gledano, utjecao na daljnji smjer razvoja institucije s obzirom na vrstu i količinu muzejske građe koja je nakon izlučivanja predmeta od 1919. godine ostala u fundusu kao i na njezinu daljnju „organizaciju“. Utoliko je bilo važnije iniciranje formiranja centralne inventarne knjige kao bazičnoga informacijskog izvora o fundusu, koja, iako je nastala kasnije, predstavlja središnji dio dokumentacijskog sustava/sistema Muzeja za umjetnost i obrt od vremena Vladimira Tkalčića pa sve do danas.

CENTRALNA INVENTARNA KNJIGA MUZEJA ZA UMJETNOST I OBRT

Centralna ili jedinstvena inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt do sada (osim u jednom slučaju) nije bila u fokusu istraživanja muzejskih djelatnika.²⁶

Vežano uz njezin proces formiranja postoje dvije osnovne teze, gdje je prema prvoj tezi centralna inventarna knjiga nastala za vrijeme Antuna Jirouška, ravnatelja Muzeja za umjetnost i obrt od 1926. do 1933. godine; prema drugoj tezi inventarna knjiga je nastala u vremenu ravnateljstva Vladimira Tkalčića.²⁷ Promjena do koje dolazi uvođenjem ovakve vrste inventara bila je u tome što je predmet inventariziran sukladno svom ulasku, tj. broju ulaska u fundus i to neovisno o vrsti zbirke kojoj je pripadao, tako da je redni broj upisa predmeta u inventarnu knjigu ujedno predstavljao i inventarnu oznaku/inventarni broj muzejskog predmeta, što znači ujedno da je inventarna oznaka (u odnosu spram ranijih) bila jednodijelna. Na ovaj način uvijek je bila poznata količina ili broj predmeta koje je Muzej za umjetnost i obrt imao u svom fundusu. Prednost centralne inventarne knjige bila je utoliko značajnija što je bila pisana nakon provedene nove inventarizacije Muzeja tijekom početka ravnateljstva Vladimira Tkalčića. Centralna inventarna knjiga, iako je bila potpuna novina za samu instituciju, kao vrsta organiziranog skupa dokumentacijskih zapisa već je bila poznata Vladimiru Tkalčiću; naime, na mjesto ravnatelja Muzeja za umjetnost i obrt dolazi s iste pozicije iz Etnografskog muzeja u Zagrebu, gdje je bio kustos (i naknadno ravnatelj) novog muzeja. Također, sličnosti se nalaze i u komparaciji sa

---

24 Navedeni popisi već su obrađeni u tekstu.

25 Tijekom 1933. godine dolazi do promjene u ravnateljstvu Muzeja za umjetnost i obrt, gdje dotadašnjeg ravnatelja Antuna Jirouška zamjenjuje Vladimir Tkalčić. Primopredaja muzejskih agendi napravljena je 31. kolovoza 1933. godine. Više o tome vidjeti u: Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 286/1933.

26 Dokumentacijski sustav/sistem Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu obradila je Andrea Klobučar 2001. godine u pisanom radu za zvanje kustosa naziva *Povijesni pregled vođenja dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt*.

27 Prvu tezu podupire u navedenom radu Andrea Klobučar. Autorica ovog teksta podupire drugu tezu.

strukturu inventarne knjige muzejskih predmeta Etnografskog muzeja²⁸, koja je prema broju upisnih polja identična strukturi centralne inventarne knjige Muzeja za umjetnost i obrt²⁹. Razlika postoji samo u nomenklaturi te se umjesto dva polja – *tekući broj* i *opaska* (Etnografski muzej) nalaze *redni broj* i *bilješka* (Muzej za umjetnost i obrt). Ostala polja su identična: *predmet, odakle, kada i kako je dospio u muzej, broj komada, smještaj, nabavna cijena*. Također, obje vrste knjiga čini zapravo niz tvrdo ukoričenih tiskanica s otisnutim intervalom upisanih inventarnih brojeva predmeta i rednim brojem knjige na njezinom hrptu. Potrebno je samo napomenuti da su djelatnici Etnografskog muzeja s upisom predmeta u inventarnu knjigu krenuli ranije³⁰ od djelatnika Muzeja za umjetnost i obrt.

Podrijetlo strukture centralne inventarne knjige (čak i ako se uzme u obzir velika sličnost sa strukturu knjige Etnografskog muzeja) trenutno ostaje upitna/nejasna, međutim ne samo u smislu lokalnog podrijetla, već i šire, pogotovo ako se uzme u razmatranje da sve strukture inventarnih knjiga koje se čuvaju u Dokumentacijskoj službi Muzeja i obrađene su kroz ovaj tekst pokazuju određene sličnosti iako je građa različite starosti (19. stoljeće naspram 20. stoljeća) i različitih provenijencija (područje Austro-Ugarske naspram Kraljevine Jugoslavije).

Unutar muzejskih arhivskih dokumenata očito je samo da je Muzej poslao zahtjev za izradom tiskanica potrebnih za muzejski inventar, tj. za centralnu inventarnu knjigu, međutim sam obrazac nije sačuvan, dok dosadašnja istraživanja sljednika zadužene tiskare nisu donijela nove podatke.³¹

Općenito, određena problematika se pojavljuje vezano i uz početak upisa muzejskih predmeta u centralnu inventarnu knjigu s obzirom na to da kroz muzejsku arhivu ne postoji značajniji konzistentni trag, već samo pojedinačni i često nepovezani akti kojima bi se pratio proces nastanka osnovne knjige i sukladno tomu početak vođenja inventara Muzeja. Različiti su razlozi zbog kojih se proces stvaranja centralne inventarne knjige Muzeja za umjetnost i obrt smješta u vrijeme ravnateljstva Vladimira Tkalčića. Tijekom primopredaje muzejskih agendi, o čemu svjedoči zapisnik od 31. kolovoza 1933. (vidjeti nap. br. 25.), umirovljeni dotadašnji upravnik Antun Jiroušek novopostavljenom upravniku Muzeja Vladimiru Tkalčiću prepušta poslovni zapisnik muzeja s muzejskim aktima i žigovima, blagajnički dnevnik bez gotovine i blagajnički dnevnik ulaznina u muzej, dok „primopredaja muzejske biblioteke i muzejskih zbirki te Moderne galerije obaviti će se sukcesivno te će se o tome sastaviti naročiti zapisnik“.

U trenutku promjene upraviteljstva nije sastavljen nikakav popis građe, tj. predmeta koje je Muzej tada u svojem fundusu imao. Tkalčić nedugo nakon preuzimanja agendi Muzeja započinje sa svojevrsnim procesom pripreme za (ono što će se kasnije pokazati kao) inventariziranje cjelokupnog fundusa Muzeja, jer prema tiskari Narodnih novina šalje narudžbu za izradu 1000

---

28 Etnografski muzej osnovan je prema naredbi bana Hrvatske i Slavonije od 17. listopada 1919. godine broj 37.605, kao odjel Hrvatskog narodnog muzeja u Zagrebu. Više o tome u: *Glasnik Kr. hrv.-slav. zemaljske vlade, Povjereništva za prosvjetu i vjere*. 1919. Zagreb: Tisak zemaljske tiskare, str. 397.

29 U ovoj vrsti inventarne knjige polja opisa predmeta popunjavana su različito i teško je naglasiti određeno polje kao dominantnije, međutim metapodatak „predmet“ je često ekstenzivniji u usporedbi s ranijim knjigama inventara.

30 S obzirom na to da je istraživanje postanka inventarne knjige Etnografskog muzeja područje koje pripada djelatnicima toga muzeja, u ovom radu se neće elaborirati navedena tema.

31 Riječ je o dokumentu iz Arhive Muzeja za umjetnost i obrt br. 300/1933.

komada tiskanica za muzejski inventar, dok kao volonterku u muzejski rad uskoro uključuje Ružu Zanon³², osobu koja će se pokazati ključnom u sređivanju muzejske knjižnice i zbirki.

Ruža Zanon počinje s radom na inventarizaciji i sređivanju muzejskih zbirki početkom 1934. godine kao volonterka, u procesu koji traje do travnja iste godine, kada se potpisuje niz ključnih zapisnika o primopredaji predmeta Muzeja za umjetnost i obrt³³ od Antuna Jirouška prema Vladimiru Tkalčiću. Zapisnici pisani strojopisom formirani su prema sljedećim grupama predmeta: *Slike i skulptura (radovi starijih i novijih domaćih i stranih slikara i kipara)*, *Zbirka miniatutura, silhoueta, dagerotipija i emajlnih slika, Lepeze, Predmeti sitnog umjetničkog obrta, Predmeti/posude od kositra, bakra i mjedi, Predmeti orijentalnoga umjetničkoga obrta, Zbirka nakita, bosanskih intarziranih predmeta, lula i rogova za barut, Zbirka predmeta od stakla, Knjižnica, Zbirka keramike, Zbirka željeza i metala, Zbirka pokućstva (originala), Zbirka crkvenih starina (bez tekstila), Zbirka tekstila (A. crkveni i B. profani)*, itd. Kako je došlo do odluke o provođenju postupka popisivanja građe (zapravo revizije cjelokupnog fundusa Muzeja) nije poznato, međutim komparacijom i analizom sadržaja navedenih zapisnika uočava se identičnost između njih i centralne inventarne knjige Muzeja za umjetnost i obrt: redosljed rednih brojeva i sadržaja zapisnika posve je identičan redosljedu upisanih predmeta i njihovih inventarnih brojeva u centralnu inventarnu knjigu, što je moguće tumačiti jedino kao posljedicu simultanog rada na oba segmenta. Dakle, riječ je o tome da je, s obzirom na datum završetka revizije fundusa Muzeja kao i njoj pratećih zapisnika, upis svih predmeta koji su tada bili u fundusu mogao biti napravljen jedino za ravnateljstva Vladimira Tkalčića, što posljedično znači da je i centralna inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt započeta u isto vrijeme. Također, komparacijom i analizom rukopisa osobe koja je započela upis centralne inventarne knjige (s fokusom na prvi i drugi svezak) s određenim arhivskim dokumentima formira se zaključak da se radi o muzejskoj djelatnici (volonterki) Ruži Zanon³⁴, čime se zaključuje da se datacija početka pisanja centralne inventarne knjige „smješta“ u prvu polovinu 1934. godine, nekoliko mjeseci nakon što Vladimir Tkalčić preuzima ravnateljske agende Muzeja za umjetnost i obrt. U tom vremenskom intervalu proces inventarizacije svih predmeta koji su ostali u fundusu Muzeja nakon izlučivanja 1919./1920., kao i svih darovanih ili otkupljenih kasnije od toga vremena (20-ih i 30-ih godina 20. stoljeća) bio je završen i svi su predmeti zaključno s inventarnim brojem 4176 bili upisani. Usporedno s nastankom centralne inventarne knjige bile su pravljene i inventarne kartice muzejskih predmeta; prvo su bile pisane rukom na papiru, međutim naknadno su bile pisane strojno u tri primjerka na tiskanim obrascima formata A5. Prema rukopisu na prvoj verziji inventarnih kartica pretpostavlja se da ih je, kao i centralnu inventarnu knjigu, pisala Ruža Zanon usporedno s pisanjem muzejskog inventara. Druga, strojopisna verzija vjerojatno je izrađena kasnih 30-ih, možda ranih 40-ih godina prošloga stoljeća. Čini se također da ručno

---

32 Vidjeti u: Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 182/1937.

33 Zapisnici imaju redne rimske brojeve I do XIII; nije jasno koliko ih je bilo ukupno, kao što nisu poznati ni nazivi svih dijelova jer nisu svi zapisnici sačuvani u arhivi Muzeja. Više o tome vidi: Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 64/1934.

34 Za vrijeme ravnateljstva Vladimira Tkalčića napisano je okvirno pet inventarnih knjiga, međutim akcent se polaže na prvi svezak, odnosno na drugi zbog datiranja početka pisanja osnovnog muzejskog inventara: I (1 – 1976), II (1977-4176), III (4177-8299), IV (4286-7682 – Zbirka Berger), V (8300-9986). U kojoj je mjeri Ruža Zanon i kasnije bila uključena u inventarizaciju predmeta Muzeja nije relevantno za ovu temu. Općenito više o radu Ruže Zanon vidjeti u: Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 575/1937.

pisane inventarne kartice nisu imale redni broj veći od 4176, što je redni broj identičan zadnjem inventarnom broju napisanom u navedenim primopredajnim zapisnicima.

Dokumentacijski sustav/sistem koji je razvio Vladimir Tkalčić sadržavao je osim centralne inventarne knjige i dva fonda (baze) koji su nadopunjavali centralnu inventarnu knjigu ili muzejski inventar: *Fototeku* i *Dijateku*.

Fototeka je bila fond (danas baza Sekundarne dokumentacije) koja se u Muzeju za umjetnost i obrt počela voditi kao dio novoga dokumentacijskog sustava/sistema, u simbiozi s fondom *Dijateke* i muzejskim fotolaboratorijem. *Fototeka* se već spominje u publikaciji iz 1940. godine³⁵ u kontekstu „osnovan je arhiv fotografskih negativa predmeta muzejske zbirke, kao i drugih spomenika umjetnosti i umjetničkog obrta“, čime se datacija stvaranja ovog fonda (baze) aproksimativno smješta u vremenski interval od nekoliko godina (1933. – 1940.). Način funkcioniranja *Fototeke* bio je istovjetan s načinom funkcioniranja glavnoga muzejskog inventara u smislu upisivanja snimljenih fotografija (pozitiva) u inventarnu knjigu fonda prema sistemu *numerusa currensa* i pretraživanja putem knjige ili inventarnih kartica. One su pisane u tri primjerka i to: prema vrsti materijala (od kojeg je napravljen snimljeni predmet), prema lokalitetu i prema vrsti predmeta. Struktura inventarne knjige imala je nekoliko upisnih polja: redni broj (pozitiva), predmet (opis onoga što je snimljeno), vrsta (ponekad veličina filma, npr. 10 x 15 cm ili inventarna oznaka pozitiva, npr. 28-IV-10 ili obje informacije zajedno), snimljeno kada i od koga i bilješka (često je bio upisivan inventarni broj predmeta koji je bio fotografiran ili više njih), čime se fond „vezao“ na muzejske predmete, tj. na centralnu inventarnu knjigu. Jednako kao i centralne knjige, inventarne knjige *Fototeke* bile su tvrdo ukoričene s napisanim rednim brojevima na hrptu, dok je inventarna oznaka pozitiva bila trostruka: redni broj upisa u inventar – veličina negativa – redni broj unutar veličine. „Čitajući“ *Fototeku* pokazuje se što je bio fokus fotografskog rada: snimanje muzejskih predmeta, muzejskih interijera i eksterijera kao i muzejskih djelatnika, ono što danas predstavlja nezaobilazan i vrijedan izvor za tumačenje prošlosti Muzeja za umjetnost i obrt. Nakon izrade pozitiva „fotografije su se lijepile na kartone veličine 22 x 25,5 i to na toj strani pisao se redni broj fotografije koji je ujedno i redni broj negativa, a na suprotnoj strani pisao se (a kasnije su se lijepile kartice s istim podacima) opis predmeta, tko i kada je snimio fotografiju i inventarni broj predmeta.“ (Prilog 1. i 1.a) (Klobučar 2001: 19). S druge strane, „negativi (koji su bili stakleni ili na filmu) odlagani su u vrećice na kojima se pisao inventarni broj negativa i prema veličini spremni u ladice...“ (Ibid.). Organizacija *Fototeke* ostala je gotovo jednaka sve do promjena koje su se dogodile u tehnologiji, kada se nakon ručnog pisanja podataka u svim inventarnim knjigama Muzeja prešlo na računalnu obradu građe u drugoj polovini 20. stoljeća. Međutim, do kraja ravnateljstva Vladimira Tkalčića *Fototeka* je zadržala svoj izvorni oblik formiran 30-ih godina 20. stoljeća.

Dijateka je također bila fond (današnjim rječnikom: baza) sekundarne dokumentacije koja se u Muzeju za umjetnost i obrt počela voditi kao dio novog dokumentacijskog sustava/sistema. Način vođenja fonda u određenoj mjeri odgovarao je fondu *Fototeke*, pri čemu se misli na upis u inventarne knjige istovrsnih struktura kao i na ručni način ispunjavanja knjiga, međutim bez trovrstnog sistema kartica. Upisna polja inventarne knjige bila su: redni broj (dijapozitiva), predmet (opis onoga što je snimljeno), vrsta, snimljeno kada i od koga i bilješka (gdje je najčešće bio upisivan inventarni broj predmeta Muzeja koji je na dijapozitivu bio prikazan), čime se fond

---

35 Usp.: BACH, Ivan. 1940. *Šezdesetogodišnjica Hrvatskog narodnog Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu 1880. – 1940.* Zagreb: Tisak Narodne tiskare (Posebni otisak iz časopisa *Alma Mater Croatica*, god. III., br. 6-7), str. 7.

„vezao“ na centralnu inventarnu knjigu. Razlika između fondova *Fototeke* i *Dijateke* očituje se u kvantiteti inventarnih knjiga fonda, jer su u *Dijateci* postojale dvije zasebne inventarne knjige: jedna je bila za upis crno-bijelih dijapozitiva (veličina *leica* i 6 x 6 cm) dok je druga inventarna knjiga služila za upisivanje dijapozitiva u bojama. Obje vrste dijapozitiva bile su uramljivane; crno-bijeli dijapozitivi su bili pohranjivani u ormar prema tekućem broju (*numerusu currensu*), koji je ujedno bio i inventarni broj dijapozitiva, dok su dijapozitivi u bojama bili pohranjivani u kutije (označene rimskim brojevima) te složeni također prema sistemu tekućih brojeva.³⁶ Zanimljivo je što su se (prema dataciji upisa u knjigu) dijapozitivi u bojama počeli izrađivati još 40-ih godina 20. stoljeća³⁷, dok je s izradom crno-bijelih započeto nešto kasnije, aproksimativno oko 1950. godine.³⁸ Dok je veća količina dijapozitiva (obje vrste) bila korištena za prikazivanje predmeta Muzeja za umjetnost i obrt, u fondu je moguće pronaći i objekte izvan samog muzejskog miljea, kao npr. portal majstora Radovana na katedrali u Trogiru (broj 24), ili crkvu sv. Marije Snježne iz Belca (unutrašnost, broj 25). Danas razlozi izrade dijapozitiva s ovako raznovrsnom tematikom nisu poznati (osim možda edukativnih), kao što nije posve jasan niti razlog prestanka upisa u inventarne knjige 60-ih godina 20. stoljeća, aproksimativno jedno desetljeće nakon završetka Tkalčićevog upravljanja Muzejem.³⁹

ZAKLJUČAK

Namjera ovoga rada bila je ostvariti uvid u nastanak i razvoj osnovnog sustava/sistema muzejske dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt, koji je formiran za vrijeme ravnateljstva Vladimira Tkalčića (1933. – 1952.). Kroz usporedbu se pokušalo pokazati je li u navedenom sustavu/sistemu postojao element koji je korespondirao načinu vođenja muzejskog inventara u vremenu osnutka Muzeja za umjetnost i obrt (1880.) uz navođenje osnovnih karakteristika specifičnih za pojedine periode muzejskog djelovanja. Komparativna analiza je pokazala da je dokumentacijski sustav/sistem koji je razvio Vladimir Tkalčić bio prvi takve vrste od nastanka Muzeja za umjetnost i obrt te je kao takav u određenom opsegu održan i danas i sukladno potrebama vremena i razvoju tehnologije dalje razvijan.

Također, s obzirom na zahtjevnost čitavog teksta, opći je zaključak da postoji potreba za pokretanjem niza novih istraživanja koja ne bi nužno bila vezana samo uz povijest Muzeja za umjetnost i obrt (preko njegovih arhivskih izvora), već bi bila usmjerena prema široj lociranosti institucije unutar tadašnje kulturno-muzejske zajednice. Za hrvatske institucije općenito u vrijeme druge polovine 19. stoljeća, prostor Austro-Ugarske je osnovni izvor za istraživanje i proučavanje muzejima relevantnih tema i utjecaja koji su tijekom vremena bili preuzimani iz toga miljea i korišteni prema potrebi i mjeri pojedinih institucija, pa tako i Muzeja za umjetnost i obrt.

---

36 Zadnji dijapozitivi (crno-bijeli i u bojama) inventarizirani su desetak godina nakon završetka perioda ravnateljstva Vladimira Tkalčića, tako da se fokus usmjerava samo na dio građe koja je nastala prije završetka navedenog perioda.

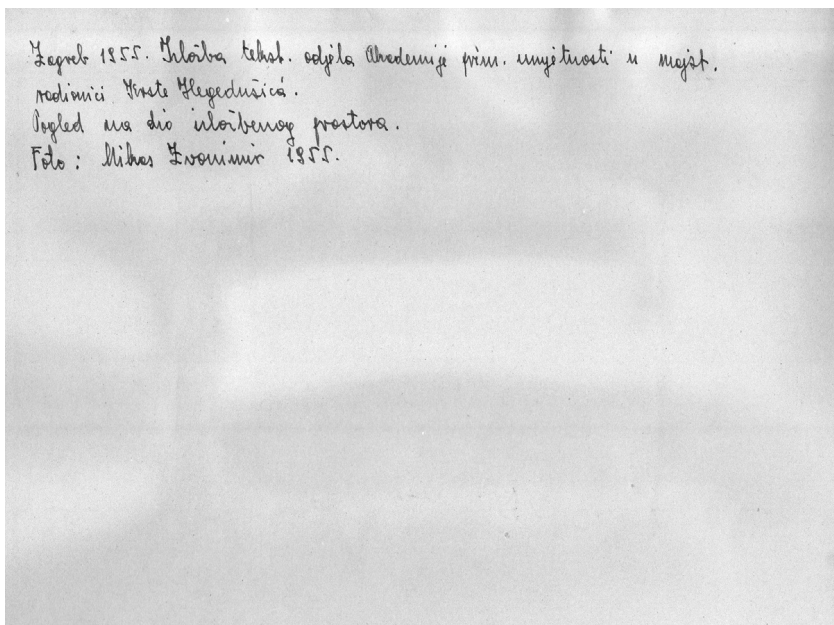
37 Prvi zapisi u inventarnoj knjizi dijapozitiva u bojama datiraju u 1943. godinu.

38 U *Dijateci* pod rednim brojem 16 postoji snimka muzejskog predmeta „Stolić za šivanje“, s inventarnim brojem MUO 9387, koji je ušao u fundus 1949. godine. S obzirom na malen tekući broj upisa, pretpostavka je da je s fondom započeto nakon toga. Kako je inventarna knjiga po prvi put već zaključena 1951. godine, knjiga je vjerojatno započeta unutar toga vremenskog intervala.

39 Fond *Dijateka* je ponovno bio upisivan u suvremeno vrijeme, ali to prelazi vremenski interval ovog teksta i zato neće biti dalje obrađivan.

Prilog 1. Nakon izrade pozitiva fotografije su se lijepile na kartone veličine 22 x 25,5 i na toj strani pisao se redni broj fotografije koji je ujedno i redni broj negativna, Muzej za umjetnost i obrt

Prilog 1.a. Na suprotnoj strani pisao se (a kasnije su se lijepile kartice s istim podacima) opis predmeta, tko i kada je snimio fotografiju i inventarni broj predmeta, Muzej za umjetnost i obrt

LITERATURA

- BACH, Ivan. 1940. *Šezdesetogodišnjica Hrvatskog narodnog Muzeja za umjetnost i obrt u Zagrebu 1880. – 1940.* Zagreb: Tisak Narodne tiskare (Posebni otisak iz časopisa *Alma Mater Croatica*, god. III., br. 6-7).
- BAGARIĆ, Marina. 2013. „Zgrada Muzeja za umjetnost i obrt na pozornici zagrebačke zelene potkove: ikonografska studija“. U: *Zbornik radova drugog kongresa hrvatskih muzealaca*. J. Galjer, ur. Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo, str. 43.
- DESPOT, Miroslava. 1960. *Historijat postanka i razvoja „Muzeja za umjetnost i obrt“ od 1880. – 1919.: povodom 80. godišnjice.* Zagreb: NSK, Zbirka rukopisa, br. 7536.
- GALIĆ, Anđelka i Miroslav GAŠPAROVIĆ, ur. 2010. *Muzej za umjetnost i obrt 1880. – 2010.: vodič.* Zagreb: Muzej za umjetnost i obrt.
- Glasnik Kr. hrv.-slav. zemaljske vlade, Povjereništva za prosvjetu i vjere.* 1919. Zagreb: Tisak zemaljske tiskare.
- Hrvatska enciklopedija, natuknica sustav ili sistem:* <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=58904> (pristup 28.05.2022.)
- KLOBUČAR, Andrea. 2001. *Povijesni pregled vođenja Dokumentacije Muzeja za umjetnost i obrt: pismeni rad za polaganje stručnog ispita za zvanje kustosa.* Zagreb: MUO.

Izvori

- a) Knjige (inventari) i popisi Muzeja za umjetnost i obrt
- „Prva“ inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt (1882./1883. – ?)
  - Popis spisa Muzeja za umjetnost i obrt (1883. – 1885.) / Knjiga urudžbenog zapisnika
  - Inventari prirasta muzejskih predmeta (1892. – 1902.)
  - Knjiga urudžbenog zapisnika (1909. – 1927.)
  - „Druga“ inventarna knjiga Muzeja za umjetnost i obrt (1909./1910. – 1919.)
  - Inventar tekućega prirasta muzejskim zbirka u godinama 1906. – 1919.
  - Inventari (popisi) muzejskih predmeta (iz 20-ih do 30-ih godina 20. stoljeća)
  - Inventarne kartice Muzeja za umjetnost i obrt
  - Inventarne knjige *Fototeke i Dijateke*
- b) Dokumenti iz arhive Muzeja za umjetnost i obrt
- Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 636/1907
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 286/1933
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 300/1933
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 64/1934
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, mapa Povijest Muzeja, „Muzej za umjetnost i umjetnički obrt u Zagrebu“, strojopis, bez datacije
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 146/1936
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 182/1937
  - Muzej za umjetnost i obrt, Arhiva, br. dokumenta 575/1937